

Justyna Mokras-Grabowska

Uniwersytet Łódzki
Wydział Nauk Geograficznych
Instytut Geografii Miast i Turyzmu
Zakład Geografii Rekreacji
justyna.mokras_grabowska@op.pl

TURYSTYKA SPORTOWA – DYSKUSJA TERMINOLOGICZNA

Abstrakt: Artykuł jest dyskusją terminologiczną nad zagadnieniem, jakim jest turystyka sportowa. Biorący udział w przeprowadzonym sondażu eksperci podkreślają jej złożony charakter, wielopłaszczyznowość i heterogeniczność. Wyróżniają zarówno bierne, jak i aktywne uczestnictwo w dyscyplinach sportowych. Tym samym podkreślana jest ogromna rola tej formy turystyki w aktywizacji regionów, głównie wynikająca z organizacji masowych imprez sportowych. Materiał opracowano na podstawie uzyskanych w badaniu ośmiu wypowiedzi ekspertów z różnych ośrodków badawczych zajmujących się turystyką (w tym przede wszystkim turystyką sportową). Uzupełnienie stanowi podjęta przez autorkę artykułu próba ujednoczenia zjawiska poprzez odniesienia do literatury przedmiotu.

Słowa kluczowe: sport, turystyka sportowa, turystyka kwalifikowana, turystyka aktywna, turystyka kulturowa.

1. WPROWADZENIE – METODA BADAWCZA

Artykuł stanowi podsumowanie przeprowadzonego wśród ekspertów sondażu dotyczącego turystyki sportowej. Pragnąc ujednoczyć definiowanie określenia „turystyka sportowa” redakcja czasopisma „Turizm/Tourism” zwróciła się z prośbą o krótką wypowiedź uwzględniającą odpowiedź na pięć pytań:

1. Czy Pana/Pani zdaniem istnieje taka forma turystyki jak turystyka sportowa? Co Pan/Pani rozumie pod tym określeniem? Czy mieści się ona w zakresie funkcjonujących obecnie definicji turystyki?
2. Co należy robić i jakie umiejętności (predyspozycje) należy posiadać, aby uprawiać turystykę sportową?
3. Jakimi miernikami można określić skalę, sezonowość i inne parametry tej formy turystyki?
4. Czy turystyka sportowa wymaga specjalnej infrastruktury, o ile tak, to jakiej?
5. Jaka jest przyszłość rozwoju turystyki sportowej?

W sumie w sondażu uzyskano osiem opinii z różnych ośrodków naukowych zajmujących się badaniami nad zagadnieniem turystyki sportowej¹.

2. „TURYSTYKA SPORTOWA” – DYSKUSJA ORAZ KONTROWERSJE

Aktywność sportowa ma w ostatnich latach coraz większe znaczenie na całym świecie. Na popularności zyskuje także turystyka sportowa, zwłaszcza w postaci uczestnictwa w wielkich wydarzeniach sportowych („eventach”) (MALCHROWICZ-MOŚKO 2015, s. 55). Zainteresowanie turystyką sportową ma związek z coraz większym nastawieniem na silne przeżycia i doznania, modą na zdrowy styl życia, a także ze wzrostem ilości czasu wolnego i dochodów społeczeństw. Poszerza i rozwija się zarówno oferta aktywnych sposobów spędzania czasu wolnego, jak i sama aktywność wolnoczasowa. Wynikiem tego jest rozwój wielu nowych form turystyki aktywnej oraz dyscyplin sportowych, a także ich ciągle modyfikacje.

Formy turystyki związane z aktywnością ruchową i sportem stanowią istotny przedmiot zainteresowań badaczy w Polsce i za granicą. Badania nad tymi zagadnieniami pozwoliły na przestrzeni lat wypracować wiele różnorodnych pojęć i klasyfikacji, jednak w literaturze przedmiotu zauważalny jest swoisty chaos terminologiczny. Widoczna jest duża dowolność w stosowaniu terminów określających działalność turystyczną w plenerze – zamienne stosowanie pojęć oraz brak

wyraźnych granic pomiędzy nimi (BOŃCZAK 2013, s. 61). Badacze zjawisk zachodzących na styku turystyki i sportu nie są ze sobą zgodni co do zakresu pojęcia „turystyka sportowa”, jak również w kwestii kategoryzacji zespołu zjawisk kryjących się za tym terminem (SZCZECHOWICZ 2015, s. 42).

Turystyka sportowa jest młodym przedmiotem badań – ukonstytuowała się na początku lat 90. XX w. (PRINKE 2015, s. 77). Termin ten pojawił się jednak już około roku 1970 i jest szeroko omawiany przez takich badaczy, jak m.in.: H.J. GIBSON (1998, 2003), J. STANDEVEN, P. DE KNOP (1999), M. WEED (2008), C.M. HALL (1992), B. BOŃCZAK (2013), E. MALCHROWICZ-MOŚKO (2015), J. MOKRAS-GRABOWSKA (2015a, 2015b). Jak uważa A. Pawlikowska-Piechotka²: „tradycja aktywnego lub pasywnego uczestnictwa w wydarzeniach sportowych, poza miejscem stałego zamieszkania, ma już w warunkach europejskich prawie 3000 lat (m.in. udział w antycznych greckich igrzyskach olimpijskich)”. Jednak zdaniem W. Alejskiego², mimo że turystyka sportowa jest obecnie jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się form turystyki, cały czas trwa dyskusja na temat tego, czy w ogóle powinno się ją wyodrębnić. Badania nad tym zjawiskiem są ciągle jeszcze w początkowym stadium rozwoju. Według S. Bosiackiego² istotny wydaje się fakt, iż sam sport staje się potężnym „przemysłem” generującym gigantyczne obroty finansowe oraz znaczącym elementem sfery kultury czy instrumentem aktywizacji lokalnej gospodarki, w tym także gospodarki turystycznej.

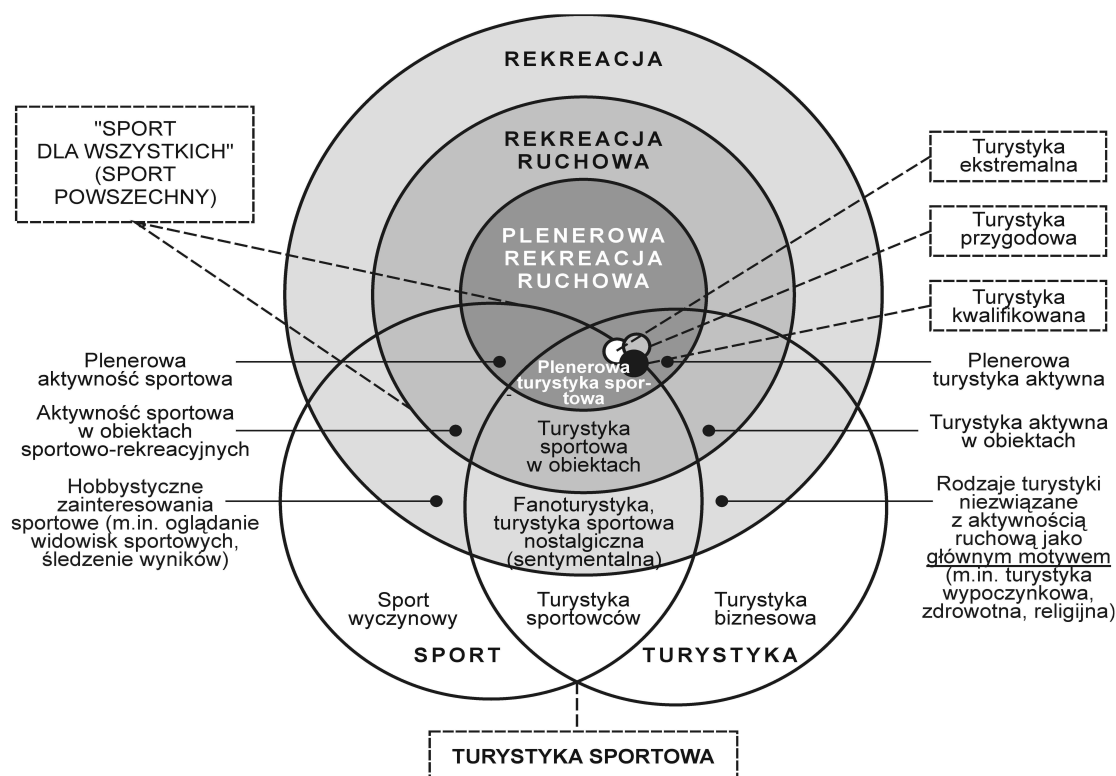
W literaturze funkcjonuje wiele definicji turystyki sportowej, wśród których jedną z najbardziej popularnych i najczęściej przywoływanych jest definicja H. Gibson mówiąca, iż turystyka sportowa (usportowiona) oznacza wyjazdy turystyczne związane ze zmianą codziennego trybu życia – w celu uczestnictwa w aktywności sportowej (aktywna turystyka sportowa), jak również w celu oglądania widowisk (wydarzeń) sportowych (turystyka sportowa eventowa/fanoturystyka) lub w celu odwiedzania atrakcji sportowych (turystyka sportowa nostalgiczna/sentymentalna) (GIBSON 1998, s. 45). Definicja ta wskazuje zarówno na aktywne, jak i bierne uczestnictwo w dyscyplinach i wydarzeniach sportowych. Na uwagę zasługuje także definicja J. STANDEVENA i P. DE KNOPA (1999), według której turystyka sportowa to wszystkie formy aktywnego i pasywnego zaangażowania w aktywność fizyczną podejmowane w celach niekomercyjnych lub biznesowych, a które wymagają podróżowania poza miejsce zamieszkania i pracy.

Do zacytowanych definicji odniosła się w sondażu większość respondentów (m.in.: W. Alejski, S. Bosiacki, D. Ilnicki, M. Pstrocka-Rak, I. Gruszka oraz Z. Kruczek). Turystyka sportowa jest zatem jedną z form ogólnie pojętej turystyki, a podstawą jej wy-

odrębnienia są jej związki z szeroko pojętym sportem, zarówno jeśli chodzi o jego wymiar partycypacyjny (podejmowanie aktywności fizycznej, aktywny udział w wybranej dyscyplinie sportowej i o charakterze amatorskim, i profesjonalnym), jak i widowiskowy (udział w widowiskach sportowych, fanoturystyka). Warto podkreślić, że turystyka sportowa różni się od turystyki aktywnej naciskiem na samą aktywność (dyscyplina sportowa), natomiast aspekt przemieszczania ogranicza się w znacznym stopniu do dotarcia do miejsca docelowego podróży (BOŃCZAK 2013, s. 58). W podsumowaniu przytoczmy stwierdzenie A. Niezgody²: „termin «turystyka sportowa» można zastosować do formy turystyki wyodrębnionej na podstawie kryterium motywacji podróży. Dotyczy zatem zachowania konsumentów, którzy uwzględniają sport jako motyw wyjazdu turystycznego”.

Wśród uzyskanych w sondażu głosów W. Alejski swoją wypowiedź rozpoczął od wyjaśnienia takich pojęć, jak: „kultura fizyczna”, „wychowanie fizyczne”, „sport” i „rekreacja”. Tym samym podkreślił, że obok tradycyjnego rozumienia terminu „sport” (tzw. sportu wyczynowego, definiowanego jako forma działalności człowieka zmierzająca poprzez systematyczny trening do osiągnięcia jak najlepszych wyników), w literaturze przedmiotu można spotkać się z terminem „sport rekreacyjny” – „dotyczy on tych rodzajów aktywności fizycznej, które uprawiane są wyłącznie w czasie wolnym, dla rozrywki lub samodoskonalenia, będąc przy tym bezpiecznymi i możliwymi do uprawiania w ciągu całego życia człowieka, sprawiając mu przyjemność oraz kompensując braki i uciążliwości współczesnego życia”. W tym miejscu ważne wydaje się przypomnienie, że omówione zjawisko często jest określane także mianem „sport dla wszystkich” lub „sport powszechny”. Pojęcie to oznacza zarówno aktywność sportową w obiektach sportowo-rekreacyjnych (m.in. zajęcia typu fitness), jak i plenerową aktywność sportową (m.in. jazda na rowerze w czasie wolnym od pracy) (MOKRAS-GRABOWSKA 2015b, s. 16). Podejście to zdaje się wyjaśniać wspomniane przez S. Bosiackiego komplikacje semantyczne turystyki sportowej – „czy osoba spędzająca urlop w nadmorskiej miejscowości, uprawiająca jogging, jeżdżąca dla przyjemności na rowerze, grająca w tenisa ziemnego jest tradycyjnym turystą wypoczynkowym czy być może już sportowym?”. Istotne są w tym przypadku zarówno cel i motywacje uczestnika takiego wyjazdu, jak również sposób uprawiania danej aktywności sportowej.

Wszyscy eksperci biorący udział w sondażowej dyskusji podkreślili fakt, że turystykę sportową charakteryzuje zarówno forma aktywna, jak i bierna jeśli chodzi o zaangażowanie w działalność sportową. Najczęściej nawiązano też do czterech rodzajów aktywności podejmowanej w ramach turystyki sportowej:

Rys. 1. Model relacji między rekreacją, sportem i turystyką
 Źródło: opracowanie własne na podstawie B. BOŃCZAK (2013)

- wyjazdów w celu oglądania wydarzeń sportowych (tzw. fanoturystyka);
- wyjazdów w celu zwiedzania obiektów sportowych (tzw. turystyka sportowa nostalgiczna);
- wyjazdów w celu uczestnictwa w imprezach sportowych jako zawodnicy;
- wyjazdów w celu uprawiania różnych form aktywności sportowej.

Podobnego podziału turystyki sportowej dokonali B. BOŃCZAK (2013, s. 56) i J. MOKRAS-GRABOWSKA (2015b, s. 15), wyróżniając (rys. 1): plenerową turystykę sportową i turystykę sportową w obiektach (tzw. aktywna turystyka sportowa oznaczająca uprawianie różnych dyscyplin sportowych), fanoturystykę (oglądanie widowisk sportowych), turystykę sportową nostalgiczną (zwiedzanie obiektów sportowych zarówno współczesnych, jak i historycznych) oraz turystykę sportowców (wyjazdy zawodników na wydarzenia sportowe).

Ciekawej i zbliżonej w swojej formie klasyfikacji turystyki sportowej dokonali także biorący zespołowo udział w sondażu: D. Ilnicki, M. Pstrocka-Rak oraz I. Gruszka. W zaprezentowanej klasyfikacji wyróżnili oni cztery główne rodzaje turystyki sportowej: zwiedzanie obiektów i muzeów sportowych (rozumiane jako turystyka sportowa nostalgiczna), bierne uczestnictwo w wydarzeniach sportowych (rozumiane jako

fanoturystyka), czynne uczestnictwo w wydarzeniach sportowych (amatorskie i zawodowe) oraz turystykę aktywną i kwalifikowaną (mające związki z turystyką wypoczynkową). Ekspertki podkreślają tym samym, że zarówno turystyka nostalgiczna, jak i fanoturystyka mają związki z turystyką kulturową i krajoznawczą, amatorskie uczestnictwo w wydarzeniach sportowych łączy się z rekreacją ruchową, natomiast zawodowe – ze sportem i turystyką biznesową.

Kontrowersyjne w omówionej klasyfikacji wydaje się wyróżnienie turystyki aktywnej i kwalifikowanej jako jednego z rodzajów turystyki sportowej, które zdaniem J. MOKRAS-GRABOWSKIEJ (2015b, s. 15) oraz B. BOŃCZAKA (2013, s. 56) stanowią odrębne formy turystyki, pozostające jednak w ścisłym związku z turystyką sportową.

Pojęcie turystyki kwalifikowanej pojawiło się na gruncie polskim wprowadzone do terminologii naukowej w latach 50. XX w. przez środowisko PTTK (KUREK, red. 2007, s. 256). Miało to związek z próbą wspólnego określenia nowych dziedzin turystyki, które wymagały specjalnego sprzętu i umiejętności (kwalifikacji). Turystyka kwalifikowana oznacza zatem najwyższą formę specjalizacji turystycznej w wybranej dziedzinie, co pozornie może upodabniać ją do turystyki sportowej – oznacza m.in. kwalifikowanie osiągnięć turystycznych w celu uzyskania coraz wyższych

stopni odznak (ŁOBOŻEWICZ 1983, s. 7). Turystyka kwalifikowana uznawana jest także za pewnego rodzaju wyczyn, stąd jej porównania ze sportem kwalifikowanym (MOKRAS-GRABOWSKA 2015a, s. 30–31).

Nieco odmienny punkt widzenia prezentuje w omawianym sondażu A. Pawlikowska-Piechotka, która wśród podróży odbywanej w celu biernego uczestnictwa w wydarzeniach sportowych wyróżnia turystykę sportową masową twardą (zorganizowane grupy kibiców) i miękką (wyjazdy indywidualne) oraz turystykę nostalgiczną. Z kolei wśród podróży w celu aktywnego uczestnictwa w wydarzeniach sportowych wyróżnia: aktywną turystykę sportową (aktywne uprawianie danej dyscypliny sportu) i sportową turystykę przygodową (wyprawy w trudno dostępne obszary świata, wyprawy „w nieznanne”). Warto podkreślić, że A. Pawlikowska-Piechotka sportową turystykę przygodową łączy ze wspinaczką wysokogórską, hikinżem czy samotnym żeglarstwem. Należy jednak zaznaczyć, że te formy aktywności są w literaturze przedmiotu również przypisywane do form turystyki kwalifikowanej, przygodowej, ekstremalnej, a często także nie stanowią aktywności o charakterze turystycznym, lecz czysto sportowym. Istotą turystyki przygodowej jest przeżycie określonej przygody, związanej z podróżą „w nieznanne” (eksploracja). Jej wyróżnikiem jest aspekt emocjonalny (m.in. związany z podwyższonym poziomem ryzyka) oraz doznania duchowe i estetyczne polegające na kontakcie z odmiennym środowiskiem przyrodniczym i kulturowym. Często turystyka przygodowa jest jednak organizowana przez profesjonalnych touroperatorów, co ma związek z faktem, że nie wymaga tak dużego przygotowania psychofizycznego jak turystyka kwalifikowana. Z kolei turystyka ekstremalna (turystyka ryzyka) to uprawianie ekstremalnych form rekreacji (sportów ekstremalnych) nastawione na silne doznania emocjonalne. Często towarzyszy jej wyczerpanie fizyczne oraz wysokie ryzyko utraty zdrowia, a nawet życia. Ryzyko jest w przypadku tego rodzaju turystyki najważniejszym elementem (MOKRAS-GRABOWSKA 2015a, s. 29).

Jak wynika z powyższych rozważań ustalenie wyraźnych granic pomiędzy poszczególnymi aktywnymi formami turystyki (sportowa, kwalifikowana, przygodowa, ekstremalna) jest bardzo trudne (określane wręcz jako niewykonalne) i zależy w znacznym stopniu od przygotowania psychofizycznego uczestnika, jego świadomości turystycznej i profesjonalizmu. Wiele form może być podejmowane na poziomie łagodniejszym (turystyka aktywna – np. turystyka piesza nizinna/górska), jednak niektóre z nich stanowią formę turystyki kwalifikowanej, jeszcze inne mogą służyć głównie turystyce przygodowej (np. loty balonami) lub ekstremalnej (np. *canyoning*). Zauważalne są bowiem coraz szersze spektra aktywności turystycznej

i sportowej, co ma związek z nowymi trendami, modą, a także postępowaniem cywilizacyjnym.

Wracając jednak do turystyki sportowej, jak twierdzi L. Butowski² – najwięcej kontrowersji przysparzają wyjazdy zawodników, a więc profesjonalistów, których trudno jest zakwalifikować do grona turystów. Zdaniem L. Butowskiego oraz D. Ilnickiego, M. Pstrokiej-Rak i I. Gruszki² istnieje jednak grupa tzw. sportowców amatorów, którzy nie traktują swojego uczestnictwa w zawodach jako aktywności zarobkowej. Taka forma wyjazdów turystycznych określana jest także mianem turystyki sportowców i oznacza wyjazdy na zawody, turnieje i zgrupowania treningowe (BOŃCZAK 2013, s. 58). Podobnie twierdzi S. Bosiacki²: „zasadne wydaje się uznanie za turystykę sportową tylko i wyłącznie tych wyjazdów, dla których głównym motywem jest bierny udział w wydarzeniach sportowych (kibice) lub czynny udział w amatorskich imprezach sportowych (m.in.: maratonach biegowych, spływach, rajdach)”. Pozostałe rodzaje wyjazdów trudno jego zdaniem nazwać turystyką sportową, bowiem uczestniczą w nich sportowcy-zawodowcy (efekt komercyjny).

Kontrowersyjna zdaniem ekspertów jest również turystyka sportowa nostalgiczna. Przedmiotem zainteresowania są w tym przypadku zarówno obiekty historyczne (m.in. antyczne stadiony), jak i współczesne monumentalne obiekty sportowe, a szczególnie siedziby sławnych klubów (m.in.: stadion Manchester United, FC Barcelona, Real Madryt), ale także: muzea sportu i klubów sportowych, izby pamięci i wystawy poświęcone sportowcom, ośrodki przygotowań olimpijskich, obiekty treningowe, miasteczka olimpijskie, aleje sław, domy sportowców, cmentarze – miejsca pochówku sławnych sportowców.

W opinii W. Alejsiaka wyjazdy polegające na zwiedzaniu obiektów sportowych mają charakter poznawczy, a obiekty sportowe nie różnią się od obiektów innego typu (m.in. muzea, obiekty sakralne, kopalnie). Uzupełnieniem tych poglądów może być głos L. Butowskiego, który nawiązuje w swojej wypowiedzi do klasycznego w literaturze z zakresu geografii turystyki podziału na turystykę wypoczynkową, krajoznawczą i kwalifikowaną. Podział ten, choć trochę anachroniczny i niekompletny, pokazuje, że każdy z wyróżnionych powyżej aspektów turystyki sportowej można przyporządkować do jednego z jej rodzajów. I tak, wyjazdy w celu zwiedzania obiektów sportowych i oglądania wydarzeń sportowych można zaliczyć do turystyki krajoznawczej, natomiast uczestnictwo w zawodach sportowych (zawodnicy, profesjonalści) oraz uprawianie różnych form aktywności sportowej – do turystyki kwalifikowanej. Według L. Butowskiego² termin „turystyka sportowa” obejmuje różne, odległe od siebie pod względem genetycznym formy turystyki i wprowadza do literatury przedmiotu chaos ter-

minologiczny – istnieją różne formy turystyki wykazujące pewne związki z aktywnością sportową. Podobnego zdania są także D. Ilnicki, M. Pstrocka-Rak oraz I. Gruszka², pisząc: „składowe formy turystyki sportowej wchodzą także w skład koncepcji innych rodzajów turystyki, jak np. turystyki kulturowej, turystyki biznesowej i aktywnej turystyki wypoczynkowej”. Wartym podkreślenia jest niewątpliwie fakt, że podróże mające na celu zwiedzanie obiektów sportowych poszerzają związki turystyki i sportu o sferę wartości związanych z obcowaniem z architekturą, nie tylko ze sportem *sensu stricto* (SZCZECHOWICZ 2015, s. 42). Być może adekwatne (choć często postrzegane jako dość kontrowersyjne) wydaje się w tym przypadku zastosowanie terminu „turystyka kulturowo-sportowa” (lub inaczej – „turystyka kulturowa sportu”) (SAHAJ 2015, s. 101), która definiowana jest jako odbywanie podróży motywowanych chęcią poznania i doświadczania sportu jako fenomenu związanego z dziedzictwem kulturowym – zarówno w ujęciu współczesnym, jak i historycznym (WYSZOWSKA, MALCHROWICZ-MOŚKO 2015, s. 108).

Na koniec rozważań nad definicją i sensem wyodrębniania turystyki sportowej warto przytoczyć obawę S. Bosiackiego, który twierdzi, że pojęcie „turystyka sportowa” to nowe i modne określenie niemające uzasadnienia naukowego, wprowadzające chaos semantyczny, robiące karierę w polskiej literaturze turystycznej, próbujące przekształcić dotychczasowe terminy „turystyka kwalifikowana” czy „turystyka aktywna”. Jak słusznie również zauważa A. Pawlikowska-Piechotka², turystyka sportowa rzadko występuje w „czystej” formie – „można przypuszczać, że jej uczestnicy będą w czasie wyjazdu brać także udział w turystyce poznawczej, biznesowej czy wypoczynkowej [...]. Dążenie do jej ścisłego definiowania [...] może prowadzić do nadmiernego rozszerzania lub zawężania, a także zniekształcania pojęcia i odbiegania od popularnego znaczenia przydawanego intuicyjnie w języku codziennym przez ogół społeczeństwa”. Podsumowując, można posłużyć się stwierdzeniem A. Zajadacz², że nie można traktować turystyki sportowej jako zjawiska homogenicznego.

Analizując predyspozycje uczestników do uprawiania turystyki sportowej, zdaniem wszystkich biorących udział w badaniu ekspertów, turystyka sportowa w ujęciu aktywnym wymaga odpowiedniej kondycji fizycznej, stanu zdrowia, a także specjalnego przygotowania i umiejętności posługiwania się sprzętem. W opinii W. Alejsiaka jest także połączona z formalnym wymogiem posiadania określonych uprawnień (np. patenty żeglarskie). Z kolei w przypadku biernej formy turystyki sportowej (turystyka sportowa nostalgiczna, fanoturystyka) wspomniane predyspozycje mogą dotyczyć jedynie zainteresowań sportem popartych chęcią uczestnictwa w tego typu wyjazdach.

Zdaniem S. Bosiackiego uczestnicy turystyki sportowej korzystają zazwyczaj z ogólnej infrastruktury turystycznej (baza noclegowa, gastronomiczna, komunikacyjna oraz towarzysząca) oraz z urządzeń sportowo-rekreacyjnych dostępnych dla wszystkich turystów, niezależnie od motywacji podróży turystycznej. Jednak część specjalistycznych urządzeń sportowo-rekreacyjnych adresowana jest do osób posiadających wyższe kwalifikacje i uprawiających różne dyscypliny sportu (m.in. mariny żeglarskie, ścianki wspinaczkowe, tory kolarskie). Odrębnym zagadnieniem są obiekty służące wydarzeniom sportowym, będącym celem zarówno biernych, jak i aktywnych przyjazdów turystów (ale także sportowców profesjonalistów). Są to nowoczesne stadiony, hale sportowe, a także odpowiednia, towarzysząca im infrastruktura komunikacyjna (drogi, parkingi). Jak twierdzi Z. Kruczek², dzięki rozwojowi takiego zagospodarowania wzrasta konkurencyjność miast i regionów, poprzez organizację dużych imprez sportowych rangi krajowej i międzynarodowej. Według A. Zajadacz² wyjazdy w ramach turystyki sportowej mogą zarówno nie wymagać żadnej infrastruktury, jak i mogą być wybitnie uzależnione od występowania określonego jej typu (np. stadiony, areny, hale sportowe).

Do 2020 r. prognozuje się 5-procentowy wzrost dochodów z turystyki sportowej każdego roku (WEED 2008, s. 1). Sama fanoturystyka, określana także mianem turystyki wydarzeń sportowych, posiada około 14-procentowy udział w globalnym rynku turystycznym, a wartość tego sektora sięga nawet 600 mld euro (ŚNIADEK 2013, s. 122). Uczestnicy sondażu wskazują jednak w swoich wypowiedziach na trudności w określeniu skali, sezonowości i innych parametrów turystyki sportowej. Tak uważa np. S. Bosiacki² – „w związku z niemożnością jednoznacznego, precyzyjnego określenia turystyki sportowej, trudno określić skalę i sezonowość tego zjawiska”. Jego zdaniem proste wydaje się oszacowanie liczby turystów-kibiców na najważniejszych imprezach sportowych, natomiast określenie skali tego typu zjawiska podczas wyjazdów urlopowo-wakacyjnych czy weekendowych jest zadaniem niewykonalnym (wymaga dodatkowych badań dotyczących rozpoznania motywów podróży). Zdaniem Z. Kruczka miernikiem powinny być efekty ekonomiczne mierzone wydatkami dziennymi turystów. Z kolei według A. Zajadacz do podstawowych mierników zjawiska należy liczba sprzedanych biletów (wykorzystanie urządzeń płatnej infrastruktury, uczestnictwo w imprezach). Źródłem danych na temat wyjazdów sportowców zawodowców są organizacje, kluby sportowe (liczba wyjazdów, liczba sportowców, kierunki wyjazdów, czas pobytu, sezonowość, koszty wyjazdu itp.), ale również obiekty noclegowe, stanowiące zakwaterowanie dla sportowców. Jak twierdzą D. Ilnicki, M. Pstrocka-Rak oraz I. Gruszka, ważnym

elementem wpływającym na formułowanie propozycji wskaźników jest przyjęcie określonego poziomu odniesienia przestrzennego, czy też opisu pojedynczych wydarzeń sportowych. Wielopłaszczyznowość terminu nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy w turystyce sportowej występuje zjawisko sezonowości.

W opinii większości ekspertów biorących udział w badaniu (A. Zajadacz, D. Ilnicki, M. Pstrocka-Rak, I. Gruszka, Z. Kruczek, A. Niezgoda), w połączeniu z prognozami rozwoju turystyki, w najbliższej przyszłości można się spodziewać dalszego rozwoju turystyki sportowej – zarówno w aspekcie ilościowym (mierzonym liczbą uczestników), jak i jakościowym (mierzonym coraz większym zróżnicowaniem jej form). Turystyka sportowa może stać się kołem napędowym wzrostu społecznego i rozwoju gospodarczego. Imprezy sportowe oraz aktywne uprawianie turystyki sportowej mogą zdywersyfikować produkt turystyczny oraz wpłynąć na jego innowacyjność.

3. PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonego wśród ekspertów sondażu wyłania się niespójny obraz zjawiska, jakim jest turystyka sportowa. Mimo przyjętej definicji, z której wynika, że turystyka sportowa oznacza wyjazdy turystyczne związane ze zmianą codziennego trybu życia, w celu uczestnictwa w aktywności sportowej (aktywna turystyka sportowa), jak również w celu oglądania widowisk (wydarzeń) sportowych (turystyka sportowa eventowa/fanoturystyka) lub w celu odwiedzania atrakcji sportowych (turystyka sportowa nostalgiczna/sentymentalna), istnieje wiele interpretacji zjawiska, jak również kontrowersji z nich wynikających. O ile wydaje się do zaakceptowania pogląd, że uczestnik turystyki sportowej może być zarówno aktywnym, jak i biernym (widz, kibic) jej uczestnikiem, o tyle szczegółowe ustalenia są bardzo różnorodne.

Turystyka sportowa jest uznawana za jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się form turystyki, jednak równoległe cały czas trwa dyskusja na temat tego, czy w ogóle powinno się ją wyodrębnić. Na podkreślenie zasługuje kwestia różnorodnych klasyfikacji turystyki sportowej, do których odwołują się biorący udział w badaniu eksperci (czynne i bierne uczestnictwo w dyscyplinach sportowych), oraz fakt bardzo trudnego w praktyce zaklasyfikowania danej aktywności do konkretnego rodzaju. Ponadto znamienne jest zamienne stosowanie w literaturze przedmiotu takich pojęć, jak: „turystyka aktywna”, „turystyka sportowa”, „turystyka kwalifikowana” czy „przygodowa” i „ekstremalna”. Dodatkowych proble-

mów nastręcza fakt, iż poszczególne składowe turystyki sportowej wchodzą także w zakres koncepcji innych rodzajów turystyki, jak np. turystyki kulturowej, biznesowej czy wypoczynkowej. Zjawisko to ma z pewnością związek z pojawiającym się obecnie coraz większym spektrum aktywności turystycznej i sportowej, rozwijającymi się nowymi trendami, modą i komercjalizacją przestrzeni czasu wolnego. Ważna w dostrzeganiu różnic pomiędzy poszczególnymi rodzajami turystyki związanymi z aktywnością ruchową i sportem może być jednak analiza struktury motywacyjnej i kwalifikacji uczestników. W zależności bowiem od kwalifikacji uczestnika, jego struktury motywacyjnej (w tym siły oddziaływania głównego motywu), umiejętności, świadomości i postawy, poszczególne rodzaje aktywności mogą być uprawiane w ramach turystyki sportowej, kwalifikowanej, przygodowej bądź ekstremalnej.

Istotną poruszaną w sondażu kwestią, jest także zaliczanie do form turystyki sportowej wyjazdów sportowców profesjonalistów (cele zawodowe, zarobkowe, profesjonalne, brak związków z charakterystyczną dla turystyki postawą poznawczą uczestnika). Takie rodzaje wyjazdów trudno zatem nazwać turystyką sportową, bowiem uczestniczą w nich sportowcy-zawodowcy (efekt komercyjny).

Rozumienie turystyki sportowej powinno zatem mieć charakter synergiczny, integrujące zarówno cechy turystyki, jak i sportu.

PRZYPISY

¹ W badaniu wzięli udział następujący eksperci: dr hab. Wiesław Alejziak (AWF im. B. Czecha w Krakowie), dr hab. Stefan Bosiacki (AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu), dr hab. Leszek Butowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), dr hab. Dariusz Ilnicki (Uniwersytet Wrocławski) w zespole z dr Małgorzatą Pstrocką-Rak i dr Izabelą Gruszką (AWF we Wrocławiu), dr hab. Zygmunt Kruczek (AWF im. B. Czecha w Krakowie), dr hab. Agnieszka Niezgoda (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), dr hab. Anna Pawlikowska-Piechotka (AWF im. J. Piłsudskiego w Warszawie/Politechnika Warszawska), dr hab. Alina Zajadacz (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu).

² Pełna wypowiedź autorki i wszystkich ekspertów biorących udział w sondażu znajduje się na końcu niniejszego zeszytu w części pt. Głosy w dyskusji.

BIBLIOGRAFIA

- BOŃCZAK B., 2013, *Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne*, [w:] *Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni*, R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), ser. „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, 3, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 49–62.
- GIBSON H.J., 1998, *Sport tourism: a critical analysis of research*, „Sport Management Review”, 1, s. 45–76.

- GIBSON H., 2003, *Sport Tourism: An Introduction to the Special Issue „Journal of Sport Management”*, „Journal of Sport Management”, 17 (3), s. 205–213.
- HALL C.M., 1992, *Adventure, sport and health tourism*, [w:] *Special Interest Tourism*, B. Weile, C.M. Hall (eds.), Belhaven Press, London, s. 141–158.
- KUREK W. (red.), 2007, *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, s. 256–279.
- ŁOBOŻEWICZ T., 1983, *Turystyka kwalifikowana*, PTTK „Kraj”, Warszawa.
- MALCHROWICZ-MOŚKO E., 2015, *Fenomen turystyki sportowej na tle tendencji charakterystycznych dla epoki postmodernizmu*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 55–66.
- MOKRAS-GRABOWSKA J., 2015a, *Aktywne formy turystyki – motywacje i poziom kwalifikacji uczestników. Podejście koncepcyjne i empiryczne*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 28–40.
- MOKRAS-GRABOWSKA J., 2015b, *Turystyka aktywna – zagadnienia terminologiczne i klasyfikacje*, [w:] *Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej*, A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), PTTK „Kraj”, Warszawa, s. 11–20.
- PRINKE R., 2015, *Gra życia i śmierci – piłkarze i turyści w prekolumbijskiej Ameryce*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 77–91.
- SAHAJ T., 2015, *Andrzej Bobkowski – turysta kulturowy czy sportowy? Studium przypadku*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 92–105.
- ŚNIADEK J., 2013, *Wpływ megaeventów sportowych na społeczność i gospodarkę kraju goszczącego*, [w:] *Gospodarka turystyczna XXI w.*, Zeszyty Naukowe, 26, WSHiU w Poznaniu, Poznań.
- STANDEVEN J., DE KNOP P., 1999, *Sport Tourism*, Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- SZCZECHOWICZ B., 2015, *Łączenie wartości turystyki i sportu w świetle analizy ofert rynkowych*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 41–53.
- WEED M., 2008, *Sports tourism experience*, „Journal of Sport and Tourism”, 13, 1.
- WYSZOWSKA I., MALCHROWICZ-MOŚKO E., 2015, *Muzea sportu i turystyki jako atrakcyjny cel podróży turystów sportowych*, [w:] *Turystyka sportowa. Społeczno-kulturowy potencjał i perspektywy rozwoju*, M. Kazimierczak (red.), AWF w Poznaniu, Poznań, s. 106–118.

Artykuł wpłynął:
16 maja 2016 r.
Zaakceptowano do druku:
14 lipca 2016 r.